

УДК 338.43:636/639

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Я. Янишин, к. е. н., доцент,

О. Булик, к. е. н.

Т. Тимофіїв, аспірантка

Львівський національний аграрний університет

Янишин Я., Булик О., Тимофіїв Т. Теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції птахівництва

Проаналізовано різні підходи до розуміння категорії “ефективність”, на основі чого сформульовано визначення економічної ефективності в птахівництві. Визначено комплекс взаємопов’язаних чинників, які впливають на підвищення ефективності галузі. Обґрунтована необхідність збільшення обсягу виробництва продукції птахівництва відповідно до зростаючих потреб, систематичного підвищення продуктивності праці, зниження витрат на виробництво одиниці продукції. Показана доцільність подальшого дослідження чинників, які впливають на підвищення ефективності продукції птахівництва.

Ключові слова: ефективність, чинники, птахівництво, витрати, прибуток.

Yanyshyn J., Bulyk O., Tymofiiiv T. Theoretical basis of efficiency of poultry production

The different approaches to understanding the category of “efficiency” on the base of it the definition of economic efficiency in poultry are analyzed. The complex of interrelated factors which increase the efficiency of poultry is determined. The necessity of increasing the volume of poultry production according to increase in demand, in labour productivity, reducing costs per unit of production is conditioned. The expediency of research on the factors which increase the efficiency of poultry products is substantiated.

Key words: efficiency, factor s, poultry, expenses, profits.

Янышин Я., Булык О., Тимофеев Т. Теоретические основы эффективности производства продукции птицеводства

Проанализированы различные подходы к пониманию категории “эффективность”, на основе чего сформулированы определения экономической эффективности в птицеводстве. Определен комплекс взаимосвязанных факторов, влияющих на повышение эффективности отрасли. Обоснована необходимость увеличения объема производства продукции птицеводства в соответствии с растущими потребностями, систематического повышения производительности труда, снижения затрат на производство единицы продукции. Показана целесообразность дальнейшего исследования факторов, влияющих на повышение эффективности продукции птицеводства.

Ключевые слова: эффективность, факторы, птицеводство, расходы, прибыль.

Постановка проблеми. Птиця відрізняється високою продуктивністю, інтенсивним зростанням, здатністю до найвищої конверсії корму за хорошої пристосованості до промислових умов.

Реальна практика свідчить, що ефективність сільськогосподарського виробництва в Україні є низькою, а виробництво продукції птахівництва – недостатнім для задоволення ринкових потреб. Це наводить на думку про

необхідність дослідження всіх аспектів ефективності та її чинників, зокрема суті ефективності як економічної категорії, специфіки її прояву та визначення у птахівництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Категорію “ефективності” вивчали бага-то вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема В. Г. Андрійчук, В. С. Дієсперов, К. Р. Макконел, Р. Кемпбел, Л. Стенлі Брю, П. Самуельсон, Г. В. Черевко,

Ф. В. Горбонос, С. М. Онисько, А. А. Верзун, О. В. Шолудь-ко, І. І. Іщенко, С. П. Терещенко, В. К. Савчук. Огляд їх наукових праць показує, що серед дослідників немає одностайної думки щодо її сутності. Підходи окремих науковців істотно різняться між собою за основними характеристиками.

Що стосується ефективності виробництва продукції птахівництва, то вагомий внесок у дослідження цієї проблеми, а також у дослідження напрямів розвитку галузі, зробили Ф. О. Ярошенко і Б. А. Мельник. Проте, зважаючи на розвиток виробничих відносин у птахівництві потрібно досліджувати теоретичні засади і підходи, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність продукції на споживчому ринку.

Постановка завдання. Нашим завданням було окреслення основних аспектів і чинників ефективності виробництва продукції птахівництва, виходячи з аналізу трактувань, запропонованих вітчизняними і зарубіжними науковцями.

Виклад основного матеріалу. Ефективність ведення птахівництва залежить від якості та конкурентоспроможності продукції, які зумовлені рівнем матеріально-технічного забезпечення, технологією виробництва, переробки, пакування, зберігання та реалізації продукції. У зв'язку з невисокою платоспроможністю населення та низькими закупівельними цінами переробних і торговельних організацій на ринок надходить продукція, яка не відповідає вимогам за якістю й конкурентоспроможністю.

У вітчизняній економічній науці немає єдиного підходу до визначення ефективності виробництва, не визначені основні етапи її оцінки, що вимагає ґрунтового осмислення цієї актуальної проблеми, розробки певних рекомендацій для її вирішення.

Термін “ефективність” походить від латинського “*efficientia*” і означає результативність певного процесу, дії [1, с. 52] або дієвість витрат, які вкладені в певну діяльність, з метою отримання бажаних

результатів [2, с. 275]. Тобто визначення ефективності виробництва зазвичай полягає в оцінці його ре-зультатів. Отож, результатами можуть бути обсяги виготовленої продукції або прибуток.

Науковці виділяють три види ефективності: технологічну, економічну і соціальну [3, с. 6]. Проте ефективність слід характеризувати не лише економічними показниками, рівнем добробуту населення, а й станом навколишнього середовища. Тому В. К. Савчук, крім загальноприйнятих видів, вирізняє екологічну ефективність [4, с. 93]. Суть останньої полягає в результативності використання в процесі виробництва, крім матеріальних і трудових, затрат, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища, а також затрат на виробництво сільськогосподарської продукції, які виникають внаслідок погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

Більшість учених не проводять чіткого розмежування між різними сторонами ефективності, а вкладають в них однаковий зміст, оперуючи, як синонімами, різними назвами, і розкривають в них суть і розуміння її як співвідношення ефектів економічної діяльності, з одного боку, та різних ресурсів або затрат – з іншого.

В ефективності виробництва продукції птахівництва відображається дія об'єктивних економічних законів і висвітлюється кінцева мета – результативність. В оцінці економічної ефективності виробництва і затрат І. І. Іщенко і С. П. Терещенко, на наш погляд, правильно зазначали, що для ефективного управління необхідно визначити критерії результативності. Відповідно до їхніх досліджень основними критеріями результативності є дієвість, економічність, якість, прибутковість, продуктивність [5, с. 126]. Отже, виробництво є ефективним лише тоді, коли обсяги виробництва перевищують витрати, внаслідок чого утворюється корисний результат.

Потрібно розрізняти такі поняття, як “економічна ефективність” і “ефект”. Під ефектом розуміємо результат виробництва загалом. Наприклад, ефектом від поліпшення годівлі птиці є підвищення її продуктивності, але це не свідчить про

прибутковість справи в майбутньому. Отже, за цією категорією не можна судити про доцільність ді-яльності. Необхідно порівняти ефект із затратами на його одержання і визначити, за допомогою якої ціни цього досягнуто, для чого існує така категорія, як економічна ефективність.

Економічна ефективність визначається порівнянням одержаних результатів і витрат ресурсів, які були затрачені в процесі виробництва, і показує кінцевий корисний результат. Категорія ефективності має узагальнюючий характер, вона відображає результативну ознаку використання засобів виробництва і праці. У птахівництві під економічною ефективністю слід розуміти отримання максимального виходу продукції від однієї голови птиці за найменших затрат на виробництво одиниці продукції. Наприклад, ефективністю від поліпшення якості кормів є збільшення приросту та “дозрівання” птиці за короткий термін: з 42-44 до 38-40 днів.

Для правильного розуміння поняття “ефективність” слід враховувати різні підходи до розкриття цієї категорії. Зокрема, Г. В. Черевко та Ф. В. Горбонос звертають увагу на те, що на практиці важливо визначитися, з якими витратами належить порівнювати одержаний за ефективного виробництва результат. При цьому науковці рекомендують три принципово відмінні підходи до вирішення проблеми: ресурсний, коли ефект порівнюють із вартістю виробничих ресурсів (основні та оборотні фонди); витратний, коли ефект порівнюють з поточними виробничими витратами; ресурсно-витратний. Погоджуємося з думкою цих учених [2, с. 278-279], що для визначення економічної ефективності найбільш прийнятним є ресурсно-витратний підхід, який базується на порівнянні економічного ефекту з виробничими ресурсами і з виробничими витратами.

Зарубіжні економісти розуміють ефективність як стан, за якого неможливо реорганізувати виробництво і споживання таким чином, щоб задоволення однієї людини збільшувалося без зменшення задоволення іншої [6, с. 305]. Таку ефективність називали алокативною, або “ефективністю за Парето”. Згідно з таким визначенням ефективності ресурси для

виробництва є обмеженими і це змушує робити вибір щодо їх ефективного використання. За Парето, ефективною вважається ситуація, в якій ніхто не може стати багатшим, не зробивши кого-небудь біднішим. Або, іншими словами, коли економіка діє ефективно, неможливо реорганізувати виробництво і споживання таким чином, щоб всі стали багатші [6, с. 306].

Як економічна категорія ефективність виробництва розглянута також у працях Р. Кемпбела, Р. К. Макконела та Л. Стенлі Брю. Вони розуміли її як кінцевий показник господарювання. За ними, економічна ефективність виробництва визначається як виробництво товару з найменшими затратами: використання мінімальної кількості ресурсів для виробництва за даного обсягу продукції; виробництво за даного обсягу продукції за мінімальних середніх витрат... Більша кількість продукту, який ми отримуємо за даного обсягу затрат, означає підвищення ефективності. Менший обсяг продукту за даної кількості затрат вказує на зниження ефективності [7, с. 326].

Для визначення ефективності дуже часто використовують показник продуктивності праці. Останній є найважливішим показником економічного зростання, узагальнюючим поняттям результативності праці. Особливості сучасного етапу розвитку економіки визначають нові підходи до оцінювання господарської діяльності, у тому числі до проблеми продуктивності праці. Є різні джерела продуктивності праці. Одним із них можна вважати ефективність використання виробничих ресурсів для виробництва продукції.

Крім продуктивності, економічна ефективність визначається також затратами кормів на виробництво одиниці продукції, витратами на оплату праці, собівартістю одиниці продукції та рівнем рентабельності. Для збільшення обсягів виробництва продукції птахівництва необхідно враховувати витрати на утримання птиці, зростання її продуктивності, витрати, пов'язані з використанням виробничих ресурсів на покращання якості продукції.

На ефективність виробництва продукції впливає комплекс взаємопов'язаних чинників, які визначають умови її розвитку та шляхи підвищення. Тому, аналізуючи економічну ефективність, необхідно використовувати сукупність показників, а також враховувати вплив різних чинників, які пов'язані між собою, і критерій, за яким будуть відображені дії економічних законів. Одним з основних критеріїв економічної ефективності птахівництва є високий добовий приріст птиці, що пришвидшує її

дозрівання за короткий період, а також несучість птиці.

На думку В. С. Дієсперова [8, с. 90], вирішальним чинником ефективності в сільському господарстві є розмір виробництва поряд з його інтенсивністю. Адже інтенсивність виробництва водночас є мірою його спроможності, чинником загальної ефективності. Обсяг виробництва продукції птахівництва залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників (див. рис.), які у свою чергу мають вагомий вплив на підвищення ефективності галузі.

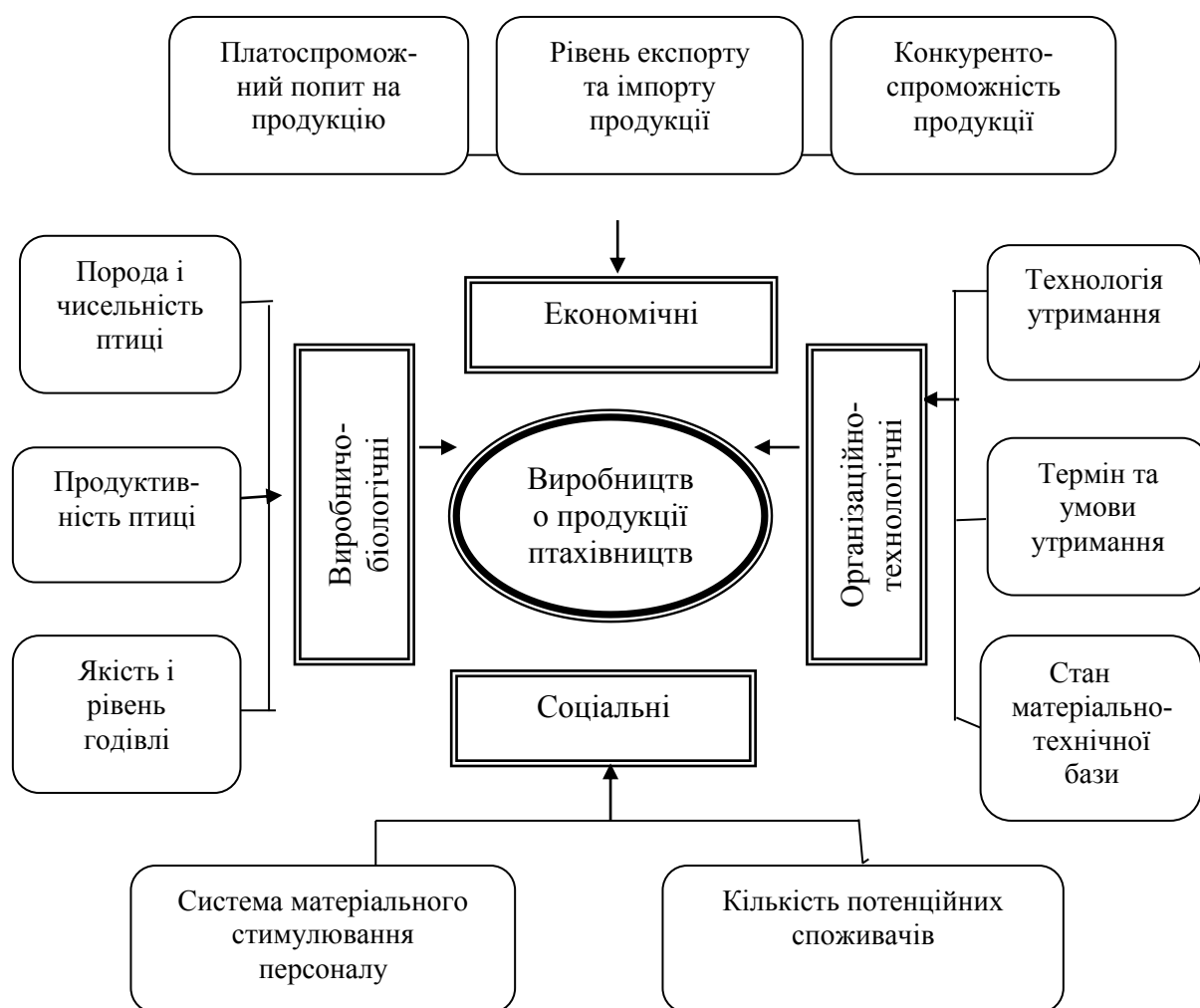

Рис. Система чинників, які впливають на обсяг виробництва продукції птахівництва*.

*Запропоновано авторами.

Серед чинників, які формують рівень цієї ефективності та визначають організаційно-економічні засади розвитку птахівничих

підприємств, виділяємо: природні, економічні, політичні, науково-технічні, соціально-

демографічні, біологічні, виробничі, організаційні.

Результати досліджень свідчать про те, що основним чинником збільшення обсягів виробництва продукції птахівництва в сучасних умовах є зростання продуктивності птиці. Не менш важливим є збільшення поголів'я птиці. Те, що інтенсивний чинник розвитку птахівництва більшою мірою впливає на нарощування обсягу виробництва, оцінюємо позитивно. Вагомий вплив на тенденції розвитку галузі має також кон'юнктура ринку.

Якщо йдеться про ефективність, то цей чинник характеризує зміну кінцевого корисного ефекту від застосування засобів виробництва і живої праці, віддачі сукупних вкладень.

Технологічну ефективність у птахівництві оцінюють за такими показниками: продуктивність тварин; витрати кормів на виробництво 1 ц продукції; собівартість 1 ц продукції.

Серед показників економічної ефективності доцільно виокремити: обсяг виробництва валової продукції; обсяг прибутку на 1 кг одержаного м'яса, на одиницю виробничих витрат; рівень рентабельності виробництва продукції.

Соціальна ефективність знаходить своє відображення в таких показниках: середньорічний рівень оплати праці працівників галузі; витрати коштів на поліпшення умов праці в галузі загалом й на одного працівника.

Одним з основних показників діяльності підприємства, який відображає економію затрат живої та уречовленої праці у вартісній формі, є собівартість продукції. У птахівничих підприємствах витрати охоплюють такі компоненти:

- затрати на утримання репродуктивного племінного стада (приблизно 10% від загального їх обсягу);
- затрати на годівлю (в межах 30-32%);
- енергоносії (25-28%);
- оновлення МТБ (8-10%);
- заробітна плата працівників (коливається в межах 12-14%).

Для розробки методів зниження собівартості продукції потрібно виділити

чинники, які впливають на неї переважно через економію матеріальних і трудових затрат й продуктивність птиці. Економії затрат праці і засобів виробництва досягають через застосування раціональних форм організації виробництва (спеціалізація, концентрація), організації та оплати праці, управління, прогресивної технології і механізації, а також зниженням цін на техніку, матеріали промислового виробництва, вартість послуг, які надають птахопідприємствам.

До чинників, пов'язаних із прогресивними формами організації суспільного виробництва, належить спеціалізація і концентрація. Від рівня спеціалізації підприємства залежать продуктивність праці, собівартість продукції, які у свою чергу залежать від інтенсифікації галузі, організації й оплати праці птахівників, собівартості кормів, системи кормовиробництва, організації племінної роботи та ін.

Спеціалізація виробництва створює умови для підвищення його концентрації до раціональних розмірів, дає змогу зосереджувати виробничі ресурси господарств, які є обмеженими, у провідних галузях, що найкраще поєднуються між собою [9, с. 20].

Спеціалізація птахівництва – багатоплановий процес, що розвивається у декількох напрямках. В Україні створені спеціалізовані підприємства з виробництва м'яса птиці та яєць. Частка цих підприємств збільшується з кожним роком. Створення спеціалізованих об'єднань відбувається на базі подальшого розвитку діючих і новостворених підприємств. За основу в цих об'єднаннях беруть техніко-технологічний проект. Це зведена модель органічно взаємопов'язаних типових рішень і нормативних матеріалів з питань організації виробництва, праці та управління.

Концентрація сільськогосподарського виробництва передбачає зосередження засобів виробництва, робочої сили, обсягів виробництва окремих видів продукції в одному підприємстві, що зумовлює збільшення їх розмірів [9, с. 20].

Концентрація в птахівництві на сучасному етапі формується в різних аспектах: в розділенні праці між

господарствами, в поглибленні їх спеціалізації на виробництві або виконанні різних стадій в технології виробництва продукції. Концентрація поголів'я птиці сама по собі без відповідного забезпечення кормами, новітньої автоматизації, прогресивної технології, ветеринарно-зоотехнічних та інших заходів практично ефекту не дає. Деякі спеціалісти вважають, що, чим більше поголів'я птиці на підприємстві, тим краще, тому окремі господарства намагаються досягти найвищого рівня концентрації поголів'я без врахування виробничих завдань. Це знижує економічну ефективність та ускладнює роботу господарств.

Рівень інтенсифікації в птахівництві рік у рік збільшується і має різний характер за розміром і швидкістю капіталовкладень, різними способами відтворення стада, технологією вирощування. Загальним показником ефективності птахівництва у господарствах може бути сума виробничих затрат із розрахунку на середньорічне поголів'я дорослої птиці. Для визначення економічної ефективності ясного птахівництва всі витрати в галузі відносять на доросле поголів'я курей, а в м'ясному – на маточне.

Ефективність сільськогосподарського виробництва формується під впливом всіх ланок продуктового ланцюжка. Основними показниками формування ефективності є попит, пропозиція, ціна, собівартість і прибуток як кінцевий результат. Оскільки сільськогосподарське виробництво найменше відійшло від середовища чистої конкуренції, то на ринку сільськогосподарської продукції, зокрема й продукції птахівництва, най-тіснішим виявляється зв'язок між попитом, пропозицією і ціною.

Важливим показником економічної ефективності галузі птахівництва є прибуток. Він прямо пропорційно залежить від витрат виробництва: сукупні витрати зростають – прибуток зменшується на їх суму. Проте якість роботи підприємства не можна оцінювати тільки за масою прибутку. Для того, щоб точно обчислити ефективність підприємства, потрібно порівняти прибуток із витратами підприємства (собівартістю), в

результаті чого отримаємо показник рентабельності.

Рентабельність означає дохідність, прибутковість [2, с. 283]. Рентабельність птахівництва залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників і умов, пов'язаних зі зниженням собівартості продукції, ростом обсягу її реалізації, закупівельними цінами тощо. Рентабельне ведення виробництва означає, що підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції повністю відшкодовує витрати на її виробництво і одержує прибуток як основне джерело розширеного відтворення [10, с. 451].

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Отож, прибуток, собівартість і рентабельність утворюють взаємопов'язану систему узагальнюючих показників економічної ефективності виробництва продукції птахівництва, які у своїй сукупності достовірно відображають стан галузі загалом. Лише система показників дає змогу комплексно аналізувати та обґрунтовувати основні чинники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема й птахівництва.

Проаналізувавши різні підходи вітчизняних і зарубіжних учених до визначення категорії ефективності, ми сформували своє бачення економічної ефективності птахівництва, яка проявляється у збільшенні виробництва птахівничої продукції для безпосереднього споживання і сировини для промисловості в необхідному асортименті та належної якості. Однак необхідно не тільки збільшувати обсяг виробництва продукції птахівництва відповідно до зростаючих потреб, а й систематично підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати на виробництво кожної одиниці продукції.

Вважаємо, що перспективними напрямками наукових розвідок з питань підвищення ефективності виробництва продукції птахівництва повинні бути дослідження інноваційних проектів у галузі, які вплинуть на покращання якості продукції та зниження витрат за рахунок впровадження новітніх технологій утримування і вирощування птиці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Андрійчук В. Г. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва / В. Г. Андрійчук // *Економіка АПК*. – 2005. – № 5. – С. 52-63.
2. *Економіка підприємств : навч. посіб.* / [Черевко Г. В., Горбонос Ф. В., Іваницька Г. Б., Павленчик Н. Ф.], за заг. ред. Г. В. Черевка. – Львів : Апріорі, 2004. – 384 с.
3. Онисько С. М. Ефективність сільськогосподарського виробництва та її залежність від фінансової політики держави / С. М. Онисько, А. А. Верзун, О. В. Шолудько. – Львів : Апріорі, 2007. – 154 с.
4. Савчук В. К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В. К. Савчук. – К. : Урожай, 1995. – 328 с.
5. Іщенко І. І. Оцінка економічної ефективності виробництва і затрат : навч. посіб. / І. І. Іщенко, С. П. Терещенко. – К. : Вища школа, 1991. – 172 с.
6. Самуельсон П. Економіка : учеб. пособие для студентов : перев. с англ. / А. Пол, У. Нордхаус, Д. Вільям. – М. : Бинош, 1999. – 800 с.
7. Макконел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика : перев. с англ. / К. Р. Макконел, Р. Кемпбел, Л. Стенлі Брю. – М. : Бинош, 2000. – 785 с.
8. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві : монографія / В. С. Дієсперов. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2008. – 340 с.
9. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Мазуренков ; за наук. ред. акад. П. Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 198 с.
10. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : ІЗМН, 1996. – 512 с.

